

I. ÜNİTE TARİH VE ZAMAN

TARİH VE TARİHİN KONUSU

Tarih Nedir?

Geçmişte yaşamış insan topluluklarının faaliyetlerini **yer ve zaman** göstererek, **sebep-sonuç** ilişkisi içinde **belgelere** dayalı olarak, nesnel biçimde inceleyip açıklayan bir bilim dalıdır.

Geçmişte yaşayan insanların yaşayışlarını, birbirleriyle ilişkilerini, kültür ve uygarlıklarını...

•Tarihin konusudur

Yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi içerisinde belgelere dayanarak objektif bir şekilde inceleyen...

•Tarihin nitelikleridir

NOT: Tanımdan da anlaşılacağı gibi toplumların kaderinde önemli rol oynayan; savaş, göç, ekonomik faaliyet... gibi unsurlar tarihin konusunu oluşturur.

NOT: Deprem, sel, çığ gibi doğa olaylarının oluş nedeni tarihin konusu içerisinde yer almaz. Ancak bu olaylar sonucunda meydana gelen göçler, savaşlar, istilalar gibi gelişmeler tarihin konusunu oluştururlar.

TARİH VE DİĞER BİLİMLER

Tarih ile Diğer Bilimler Arasındaki Farklılıklar Nelerdir?

Günümüzde birçok bilim dalı vardır ve her bilim dalı kendi ilgi alanı olan konularda bilimsel araştırmalar ve incelemeler yapmaktadır. Ayrıca her bilim dalının kendi çalışmalarında kullanmış olduğu yöntemler, teknikler ve ilkeler vardır. Bu yöntem ve teknikler **bazı bilim dallarının ortak özelliği iken bazı bilim dallarında ise kendine özgü yöntem ve teknikler kullanılmaktadır.** Bu nedenle de bilim dalları bazı özellikleri ile birbirinden ayrılmaktadır.

Bizler işte bu sebeple sizlere tarihin diğer bilimlerden farkı hakkında bilgiler sunacağız.

- Tarih biliminin inceleme alanı olan tarihi olaylar hiçbir şekilde **deney ve gözleme** başvurulamaz. Çünkü tarihi olaylar yaşanmış ve geçmiştir tekrarı olmaz. Tarih bilimi bu özelliği ile temelde diğer bilimlerden ayrılmaktadır.
- Tarih biliminin diğer bilimlerden bir farkı da tarihte **genellemelerin** yapılamamasıdır. Çünkü tarih deney yöntemini kullanamaz. Tarihte benzer türdeki farklı olayların aynı

TARİH VE ZAMAN

sebeplerden kaynaklandığı ya da aynı sonuçları doğurduğu yönünde bir şey söylenemez (Her neden her zaman aynı sonucu vermez).

- Tarih, yönteminin yanı sıra **incelediği konuların niteliği ve niceliği bakımından** da diğer bilimlerden ayrılır. Mesela matematik zamanı ve mekânı belli olmayan sayılarla ilgilenir. Ancak tarih zamanı belli olan, yaşanmış olaylarla ilgilenir.
- Tarih diğer bilim dallarına göre **inceleme alanı daha geniştir**. Örneğin; fizik, kimya, biyoloji gibi bilimler birbiriyle bağlantılı ve tekrarlanabilen olaylarla ilgilenir. Ancak tarih ise aralarında herhangi bir sistematik ilişki bulunmayan, her biri kendine özgü, biricik olaylarla ilgilenir.
- Tarihçi, **deneysel ve gözlem** yapma imkanına sahip olmadığı için geçmişini incelerken kaynak olarak adlandırılan tarihi **belgelerden** yararlanır.

Tarih Biliminin Yöntemi

1. Kaynak Arama/Belge Bulma/Tarama

Geçmişte yaşanan olaylar hakkında bilgi veren her türlü malzemeye **“belge”** denir. Kaynaklar **Birinci Elden ve İkinci Elden Kaynak** olarak 2'ye ayrılır

Birinci Elden Kaynak/Ana Kaynak

- İçerdiği tarihi olayın yaşandığı döneme aittir. bu kaynaklar anlatılan olaya doğrudan tanık olan veya tanık olanları dinleyen kişiler tarafından oluşturulmuştur.
- Örneğin;** Anılar, yıllıklar, seyahatnameler, fermanlar...

İkinci Elden Kaynak

- Birinci elden kaynaklara dayanılarak hazırlanan kaynaklardır.
- Örneğin;** kitaplar makaleler...

Kaynaklar türlerine sınıflandırılmıştır. **Bunlar;**

Sözlü Kaynak	Yazılı Kaynak	Görsel ve İşitsel Kaynak	Tarihi Kalıntılar
Destanlar	Kitabeler	Resimler	Binalar
Hikayeler	Şecereler	Minyatürler	Silahlar
Efsaneler	Hatıralar	Fotoğraflar	Giysiler
Mitoslar	Fermanlar	Heykeller	Ev eşyaları
Şiirler	Antlaşmalar	Filmler	Üretim araçları

2. Tasnif Etme/Sınıflandırma

Eldedilen veriler; zamana, yaşanan coğrafyaya (mekâna) ve konuya göre sınıflandırılır.

Zamana Göre Sınıflandırma

- Çağ, devir yada dönem şeklinde kronolojik sıralamanın dikkate alındığı sınıflandırma şeklidir.
- Örneğin;** yani Çağ Tarihi, Lale Devri, Emeviler Dönemi, XIX. yüzyıl...

Mekana Göre Sınıflandırma

- Yaşanılan coğrafya toplumların tüm faaliyetlerini doğrudan etkiler. bölgenin adının yer aldığı sınıflandırma şeklidir.
- Örneğin;** Avrupa Tarihi, Orta Asya Tarihi, Mesopotamya Tarihi

Konuya Göre Sınıflandırma

- Toplumların veya devletlerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel faaliyetleri dikkate alınır.
- Örneğin; ekonomi Tarihi, İslam Tarihi, Fransız İhtilali....

3. Tahlil Etme/Çözümleme/Analiz

Belgelerin değerlendirilmesinin yapıldığı; bilgilerin **güvenirliğinin ve objektifliğinin** (nesnellüğünün) dikkate alındığı bölümdür.

4. Tenkit Etme/Eleştireme

Çözümleme işleminin ardından **kaynakların ve belgelerdeki bilgilerin** eleştireme süzgecinden geçirildiği bölümdür.

Dış Eleştiri (Tenkit)

- Eserin yazarı, basım tarihi ve matbaası incelenir.

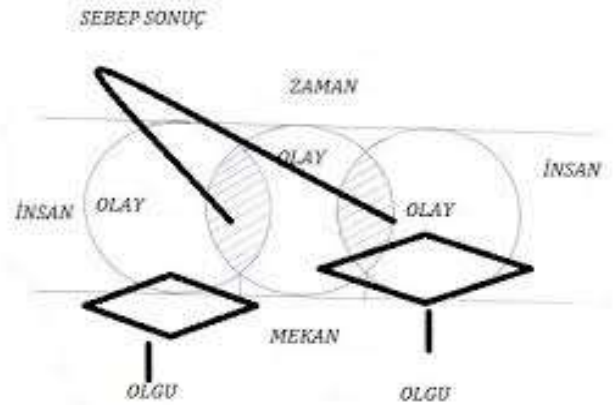
İç Eleştiri (Tenkit)

- Eserin içeriğinin incelenmesidir. Belgedeki bilgilerin doğruluğu kontrol edilir.

5. Terkip Etme/Birleştirme/Sentez

Toplanan verilerin birleştirilerek sonuca ulaşılması aşamasıdır. Bu aşamada olaylar değişik açılardan incelenerek sonuca ulaşılır.

VAKA (OLAY) VE VAKIA'YI (OLGU) AYIRIYORUM

- ⇒ Tarih biliminin araştırma konusu içerisine giren iki önemli unsurdan birincisi vaka (olay), diğeri ise vakiadır (olgu).
- ⇒ **Vaka (Olay)**; tarihte insanlığı etkileyen siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik dinî gibi konularda **kısa sürede** meydana gelen gelişmelerdir. Vakalar; kendine has özelliklere sahiptir, **somut bilgiler içerir, yer ve zaman bildirir**. Vakaların **başlangıç ve bitiş süreleri de bellidir**.
- ⇒ **Vakia (Olgu)**; ise tarihte insanlığı etkileyen olayların ortaya çıkardığı sonuçlara göre **uzun sürede** meydana gelen değişimlerdir. Vakialar; **geneldir, süreklilik gösterir, soyuttur**. Vakialarda belirli bir **yer ve zaman söz konusu değildir**.

TARİH VE ZAMAN

⇒ OLAY'ı bir fotoğraf gibi kabul edersek OLGU'yu da sürekli devam eden bir dizi film gibi düşünebiliriz.

Vaka (Olay) ve Vakıa (Olgu) Arasındaki Farklar

VAKA (OLAY)	VAKIA (OLGU)
<i>Kısa sürelidir.</i>	<i>Uzun sürelidir.</i>
<i>Özeldir- Özgündür.</i>	<i>Geneldir.</i>
<i>Yer ve zaman bellidir.</i>	<i>Yer ve zaman söz belirli değildir.</i>
<i>Başlangıç ve bitiş bellidir.</i>	<i>Başlangıç ve bitiş belli değildir.</i>
<i>Süreklilik göstermez. Kesinleşmiştir.</i>	<i>Süreklilik gösterir. Devam eden durumlardır.</i>
<i>Somut bilgiler içerir.</i>	<i>Soyut bilgiler içerir.</i>
<i>Tekrarlanamaz.</i>	<i>Tekrarlanabilir.</i>
OLAY	OLGU
Malazgirt Savaşı	Türkiye'nin Çağdaşlaşması
Hicret	İstanbul'un Türk-İslam şehri haline gelmesi
Amerika'nın keşfi	Milliyetçilik akımının İmparatorlukları yıkıp Ulus devletlerin kurulması
Fransız İhtilali	İslamiyet'in Yayılması
İstanbul'un Fethi	Anadolu'nun Türkleşmesi
Kurutuluş Savaşı	Sömürgeciliğin başlaması

Tarihe Yardımcı Bilim Dalları

Tarih her ne kadar beşerî ve sosyal bir bilim olsa da **insanı tek bir yönü ile** ele almadığından diğer beşerî ve sosyal bilimlerden ayrılır. Tarihçi için geçmişteki insanların ekonomik, siyasi, kültürel, dini, askeri ve sosyal faaliyetleri önem taşır. Tarihin insanı tüm yönü ile ele alması farklı bilim dallarından yararlanmasını zorunlu kılar. Tarihin yararlandığı bilim dallarını şimdi sıralayalım:

Coğrafya

- ⇒ **Yer ve iklim bilimi** olan coğrafya, yerleşim merkezlerinin oluşmasında; göç savaş ve istilaların yaşanmasında doğrudan rol oynar.
- ⇒ Tarım, hayvancılık, denizcilik ve ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin meydana gelmesinde etkilidir.

Kronoloji

- ⇒ **Zaman ve takvim** bilimidir.
- ⇒ Tarihi olayların doğru ve tarafsız açıklanmasında zamanın belli olmasının önemli olmasından dolayı tarih için vazgeçilmezdir.

Antropoloji

- ⇒ **İrkları (soyları)** inceler.
- ⇒ İnsan ırklarının kökenlerini, özelliklerini ve yeryüzüne dağılımlarını inceleyerek aralarındaki kültürel gelişim farklılıklarını açıklamaya çalışır.

Etnografya

- ⇒ Topluların yaşayışlarını, hayat tarzlarını, örf ve adetleri ile geleneklerini inceleyen kültür bilimidir.

Arkeoloji

- ⇒ Kazı bilimidir.
- ⇒ Toprak ve su altındaki kalıntıların bulunmasında etkilidir.

NOT: tarih öncesi (yazı bulunmadan önce) devirlerin aydınlatılmasında tarihe en çok yardımcı olan bilim dalıdır.

Paleografya

- ⇒ Eski yazıları ve alfabeleri inceleyen bilim dalıdır.
- ⇒ Sümerlerin çivi yazısını bulmasıyla başlar.

NOT: Tarih araştırmalarında incelenen uygarlığın dilini bilmenin yanında, o dile ait yazıları da okuyup, tercüme etmek gerekir.

Örneğin; Osmanlı tarihini araştıran bir tarihçi Arapça ve Latince dillerini öğrenmek zorundadır.

Filoloji

- ⇒ Dil bilimidir.
- ⇒ Kelimelerin sözcük anlamları yanında, incelenen dönemdeki anlamlarını da dikkate alır.
- ⇒ Dillerin zaman içinde geçirdiği değişimi, diller arasındaki akrabalık bağlarını ve etkileşimleri ortaya çıkarmaya çalışır.

NOT: Paleografya toplumların eski kullandıkları yazıları inceler. Filoloji ise dillerin yapısını inceler.

Epigrafi

- ⇒ Anıt ve kitabeleri inceler.
- ⇒ Tarihi yapılar, anıtlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları inceler.

NOT: epigrafinin tarihe yardımcı olabilmesi için Paleografya ve filoloji bilimlerinden yardım alması gerekir.

Nüvizmatik (Mesukat)

- ⇒ Eski paraları inceleyen bilim dalıdır.
- ⇒ Lidyalılar ile başlar.

Diplomasi

- ⇒ Siyasi belgeleri inceler.
- ⇒ Bu belgeleri incelerken belgenin içeriğine, şekline ve cinsine dikkat eder.

NOT: Diplomasi bilimi, tarihin en eski yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması (MÖ. 1280) ile başlar

Heraldik

- ⇒ Devletlerin tarih boyunca kullandığı armaları inceler

Kimya

- ⇒ Karbon 14 (C 14) adı verilen bir metotla tarihi olayların günümüzden kaç yıl önce gerçekleştiğini saptamaya çalışır.

Sicilografi

- ⇒ Mühür bilimidir.
- ⇒ Bu sayede hükümdarların hangi dönemde yaşadığı saptanarak kronoloji çıkarılabilir.

NEDEN TARİH ÖĞRENIYORUZ?

Tarih öğrenmenin amaç ve yararları şunlardır:

- ❖ Bireyin günümüzde olan olaylar hakkında gerçekçi ve akılcı planlar yapabilmesi için geçmişte yaşanan olayların farkındalığına vararak **tarih bilincine** sahip olmasını sağlar.
- ❖ Toplumsal **birlik ve beraberliğin** artmasını sağlar.
- ❖ **Ortak hafızanın** güçlenmesi sayesinde millet olma bilincini geliştirir.
- ❖ Bireyin yaşadığı çevrede meydana gelen olaylara **duyarlı olmasını** sağlar.
- ❖ Bireyin **sosyalleşmesine** yardımcı olur.
- ❖ Bireyin **araştırma ve farklı kaynaklardan** yararlanma becerisini arttırarak çok yönlü düşünebilmesine katkı sağlar.
- ❖ Geçmişteki insanların **değer yargılarını**, dünyaya bakış açılarını **empati** kurarak anlayabilmeyi sağlar.

TARİHE NEREDEN BAKILMALI

Tarihi Olaylara Bakış Açısı Nasıl Olmalıdır?

Tarihçiler, olayları tarafsız bir şekilde aktarabilmek şu hususlara dikkat etmelidir.

1. Olaylar, olayın yaşandığı dönemin koşulları ve değer yargılarıyla ele alınmalıdır. Uzun yıllar önce yaşanmış bir olayın, bugünün bakış açısı ve değer yargılarıyla ele alınması doğru değildir

Örneğin; Roma İmparatorluğu'nda MÖ. 452'de sınıfsal çatışmanın bir sonucu olarak 12 Levha Kanunları oluşturulmuştur. Bu kanunlar, günümüz toplumları tarafından kabul edilmeyen hükümler içerir.

2. Olayların sonuçlarının iyi analiz edilebilmesi için, olayın üzerinden belli bir süre geçmesi beklenmelidir.
3. Farklı kaynaklardan yararlanılmalı ve elde edilen bütün belgeler değerlendirilmelidir.
4. Olayın meydana geldiği **yer ve zaman** mutlaka belirtilmelidir.
5. Olaylar arasında **neden-sonuç** ilişkisi mutlaka kurulmalıdır.
6. Tarihi olaylar ile ilgili **yasa-kural** konulamaz, **genelleme** yapılamaz.
7. Konular **tarafsız-nesnel** bir şekilde incelenmeli ve aktarılmalıdır.

ZAMAN VE İNSAN

Zaman Nedir?

- ⇒ Yaşanılan hayatın, yapılan hareketin ölçüsüdür. Hayatın içinde geçen süredir. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süreye **zaman** denir.
- ⇒ İlk insanlar başlangıçta kendilerini doğanın bir parçası olarak gömüş ve fiziki varlıklarını sürdürmeye öncelik vermişlerdir. Bu nedenle de **anı yaşamaya** önem vermişlerdir.
- ⇒ Eski Çin, Mısır, Hint Mezopotamya gibi özellikle Yunan medeniyetlerinde zaman here yıl başlayıp biten **kendini sürekli yenileyen** bir varlık olarak algılamışlardır. Bu anlayışa göre zaman her yıl tükenir ve yeni yıl başladığında zaman yeniden başlar.
- ⇒ Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile zaman anlayışında değişiklikler olmuştur. Bu dinler **zamanı başı ve sonu belli olan**, her geçen saniye tükenen ve sınırlı bir varlık olarak kabul etmiştir. Yine bu dinlere göre her an biriciktir, benzersizdir ve kesinlikle tekrar etmez. Düz bir çizgi üzerinde birbirini izler.

Zamanın Taksimi: Takvim

- Ay'ın ya da Güneş'in hareketleri dikkate alınarak zamanın; gün, ay, yıl gibi periyodik dönemlere bölünmesi ve bu bölümlerin bir düzen içerisinde sıralanmasına yönelik sisteme "**takvim**" denir.

- İnsan tarihin en eski devirlerinden itibaren anlaşılması ve anlatılması zor olan zamanı görünür hale getirmeye çalışmıştır.
- Bu amaçla zamanı gün, ay ve yıl adını verdiği bölümlere ayırarak çeşitli takvim sistemlerini oluşturmuştur.
- Takvim, İnsanın geçmiş ve gelecek zamanı kavrayabilmesi, hayatı planlı bir şekilde sürdürebilmesi ihtiyacından ortaya çıkmıştır.
- Gece-gündüz ve kış-yaz gibi dönemlerde yaşanan etkili ve sert değişiklikler yüzünden can ve mal güvenliği tehlikeye giren insanlar zaman kavramının bilincine varmıştır.
- **Örneğin;** Nil nehrinin taşmasıyla tarlaları su altında kalarak kıtlık tehlikesi yaşayan Mısırlıların güneş yılını hesaplaması.
- Sümerler, Babiller, Mısırlılar, Yunanlar, İbraniler, Romalılar, Aztekler, Mayalar, Çinliler, Hintler, Tibetliler, Türkler ve Araplar gibi çok çeşitli millet ve topluluklar değişik takvimler meydana getirmiştir.
- Tarihte bilinen ilk takvim sistemlerini günümüzden yaklaşık 6 bin yıl önce Sümerler ve Mısırlılar oluşturdular.

Bütün takvimler Ay ve Güneş'in izlenmesi ile oluşmuştur. Toplumların bazıları **Dünya'nın güneşin etrafındaki** 1 tam dönüşünü 1 yıl olarak kabul ederken; bazıları ise **Ay'ın Dünya'nın etrafındaki** 12 tam dönüşünü 1 yıl kabul etmişlerdir.

Güneş Yılı Esaslı Takvim (Şemsi Takvim)

- **Mısırlılar** tarafından bulunmuştur.
- Takvimin oluşumunda Mısırlıların **tarlalarını koruma ihtiyacı** etkili olmuştur. Nil Nehri'nin taşması sonucu tarlaları sular altında kalan Mısırlılar, ürünlerini korumak amacıyla tedbir alma ihtiyacı duydular. Böylece yılı 3 mevsime (Taşkın, Ekin ve Hasat Mevsimleri) böldüler.
- Mısır takviminde her yıl **30 günden oluşan 12 aya** bölündü.

NOT: Mısırlıların takvim yapması Astronomi biliminin geliştiğini gösterir.

- Güneş Yılı esaslı takvim, Roma İmparatoru Jül Sezar'ın emriyle düzenlendi ve geliştirildi. Buna "**Jülyen Takvimi**" adı verildi.
- Papa **XIII. Gregor** tarafından başlangıcı milat kabul edildi. Böylece bu takvime "**Gregoryen Takvimi**" de denilmeye başlandı.

TARİH VE ZAMAN

Ay Yılın Esaslı Takvim (Kameri Takvim)

- Ay'ın Dünya'nın etrafını 12 kez dönmesi hesaplanarak oluşturulmuştur.
- 1 yıl 354 gün, 8 saat, 48 dakikadır.
- Güneş yılı esaslı takvimle arasında 11 gün fark vardır.
- İlk kez **Sümerler** tarafından kullanılmıştır.
- İslamiyet'in kabulünün ardından Hz. Ömer Döneminde Hicri Takvim olarak kullanılmıştır. Bu takvimin başlangıcı **622 yılında Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü** (hicreti) kabul edilmiştir.

Türklerin tarih Boyunca Kullandıkları Takvimler

On İki Hayvanlı Türk Takvimi

- Türkler tarafından kullanılan ilk takvimdir.
- **Güneş yılı** esas alınarak hazırlanmıştır.
- Her yıl **bir hayvan ismi ile** adlandırılır.
- Aylar ise sıralı sayılarla ifade edilir.
- Bu takvimde bulunan hayvan adları şu şekildedir:

Sıçan-sığır-pars-tavşan-ejder-yılan-at-koyun-maymun-tavuk-köpek-domuz

NOT: Miladi bir yılın Türk takviminde karşılığını bulmak istiyorsanız, miladi yıla dokuz ekleyin, bulduğunuz sayıyı on ikiye bölün. Bölme işleminin kalanı çevirmek istediğiniz miladi yılın karşılığıdır.

- 1 ise sıçan yılı,
- 2 ise öküz yılı,
- 3 ise pars yılı

- 4 ise tavşan yılı,
- 5 ise ejder yılı,
- 6 ise yılan yılı,
- 7 ise at yılı,
- 8 ise koyun yılı,
- 9 ise maymun yılı,
- 10 ise tavuk yılı,
- 11 ise köpek yılı,
- 0 ise, domuz yılı

Hicri Takvim

HİCRÎ TAKVİM		
Muharrem	Safer	R.evel
R.ahir	C.evel	C.ahir
Recep	Şaban	Ramazan
Şevval	Zilkade	Zilhicce

- Ay yılı esaslıdır
- Hicret (622) başlangıç olarak kabul edilmiştir.
- **Hz. Ömer Dönemi'nde** oluşturuldu.
- 1 Ocak 1926 yılına kadar kullanıldı.
- Ülkemizde şu an hala dini günler Hicri Takvime göre hesaplanmaktadır.

Celali (Meliki) Takvim

- Büyük Selçuklu Sultanı **Celaeddin Melikşah Dönemi'nde** oluşturuldu.
- Güneş yılı esaslıdır.
- **Ömer Hayyam** başkanlığında bir heyet tarafından oluşturuldu.
- Takvimin başlangıcı 1079, yıl başı ise 21 Mart olarak ayarlandı.
- Bu takvimi en son kullanan devlet **Babürlüler'dir.**

Rumi Takvim

- Osmanlı Devleti'nde 1739 yılından itibaren **mali işlerin düzenlenmesi** amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

TARİH VE ZAMAN

- 1839'dan itibaren tüm resmi işlemlerde kullanılmıştır.
- Güneş Yılı esaslıdır, Hicret Yılı başlangıçlıdır. 1 Mart yıl başı olarak kabul edilir.
- 1 Ocak 1926'da **bütçe** işleri dışında kaldırılmıştır.
- 1982'de tamamen kaldırılmıştır.

Rumi Takvim
Aylar, Mevsimler ve Önemli Günler

AYLAR

Rumi Aylar:	Başlama	Bitiş
Zemheri	14 Ocak	13 Şubat
Güçük	14 Şubat	13 Mart
Mart	14 Mart	13 Nisan
Abrul	14 Nisan	13 Mayıs
Mayıs	14 Mayıs	13 Haziran
Kiraz	14 Haziran	13 Temmuz
Ocak	14 Temmuz	13 Ağustos
Ağustos	14 Ağustos	13 Eylül
İlk Güz	14 Eylül	13 Ekim
Orta Güz	14 Ekim	13 Kasım
Son Güz	14 Kasım	13 Aralık
Karakış	14 Aralık	13 Ocak

MEVSİMLER

Kasım Günleri (Kış Günleri)	8 Kasım'da başlar 5 Mayıs'ta biter.
Hızır Günleri (Yaz Günleri)	6 Mayıs'ta başlar 7 Kasım'da biter.

Miladi Takvim

- Günümüzde en çok kullanılan takvimdir.
- Hz. İsa'nın doğumu başlangıç yani milat olarak kabul edilir.
- Güneş yılı esaslıdır ve bir yıl 365 gün 6 saattir. Her yıl bu fazla olan 6 saat toplanır ve 4 yılda bir şubat ayına 1 gün eklenir. Bu yüzdendir ki 4 yılda bir Şubat ayı 29 gün çeker.
- Ülkemizde 1925 yılında kabul edilmiş ve 1926 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

MİLADÎ TAKVİM

Ocak	Şubat	Mart
Nisan	Mayıs	Haziran
Temmuz	Ağustos	Eylül
Ekim	Kasım	Aralık

TARİHİN DÖNEMLENDİRİLMESİ:

Yüzyıl

- ✓ Yüzyılların sınıflandırılmasında **Milat** kavramı dikkate alınır.
- ✓ Hz. İsa'nın doğumu **Milat** (başlangıç) kabul edilmiştir.
- ✓ Hz. İsa'nın doğumundan önceki yıllara **MÖ (milattan önce)**, sonrasına da **MS (milattan sonra)** denir.
- ✓ Yüzyıl kavramı teorik olarak "00" ile biten bir yılda başlar ve "yüzyıllık dönem" anlamında kullanılır. Bu kavram XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Milattan Önce (MÖ.)				0	Milattan Sonra (MS.)			
99 - 0 1. yüzyıl					0 - 99 1. yüzyıl			
99 - 50 1. Yüzyılın ilk yarısı		49 - 0 1. Yüzyılın ikinci yarısı			0 - 49 1. Yüzyılın ilk yarısı		50 - 99 1. Yüzyılın ikinci yarısı	
99 - 75 1. çeyrek	74 - 50 2. çeyrek	49 - 25 3. çeyrek	24 - 0 4. çeyrek		0 - 24 1. çeyrek	25 - 49 2. çeyrek	50 - 74 3. çeyrek	75 - 99 4. çeyrek

Hz. İsa'nın doğumu (Milat), Miladi takvimin başlangıcı olarak kabul edilir. Milattan önceki tarihler günümüze yaklaştıkça küçülürken milattan sonraki tarihler günümüze yaklaştıkça büyür.

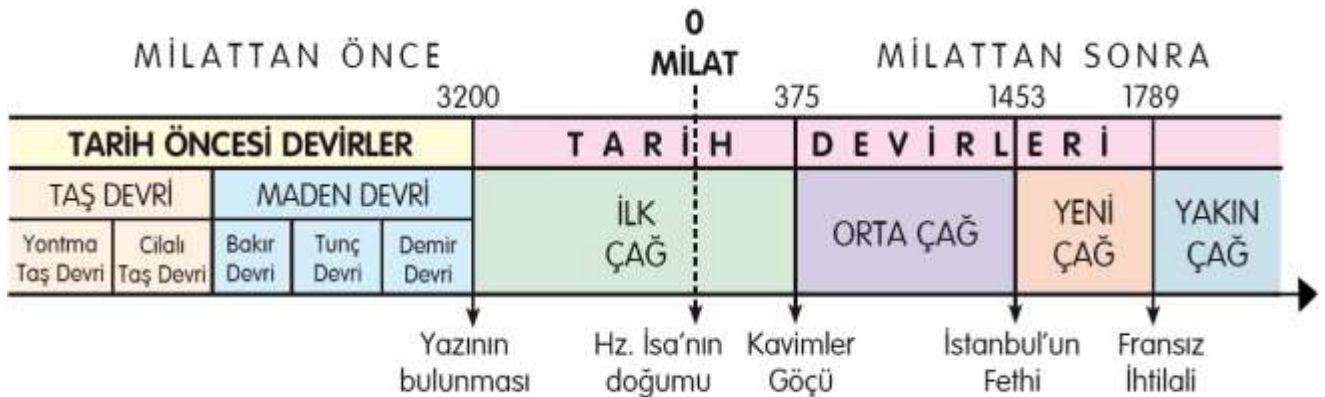
TARİH VE ZAMAN

- ✓ Yüzyıl hesaplamalarında verilen tarih bir ve iki basamaklı sayıdan oluşuyor ise I. yüzyıldır. Üç basamaklı sayıdan oluşan bir tarih ise yüzler basamağına bir eklenir. Dört basamaklı sayıdan oluşan bir tarih ise binler ve yüzler basamağındaki sayılar iki basamaklı kabul edilir ve bu sayıya bir eklenir.
- ✓ Herhangi bir tarihi yüzyıl olarak okuyabilmek için tarihi gösteren sayının son iki rakamı atılır. Baştaki rakamlara bir sayı ilave edilir. Atılan iki rakama göre de yüzyılın yarısı ve çeyreği tespit edilir. Örneğin 1453 İstanbul'un fethi ile ilgili olarak;
 - 1453 yılının son iki rakamı çıkarılır.
 - 14 rakamına bir sayı ilave edilir: $14 + 1 = 15$
 - 53 rakamı ise yüzyılın ikinci yarısı ve üçüncü çeyreğini ifade eder.
 - Buna göre, $1453 = XV.$ yüzyılın ikinci yarısının üçüncü çeyreğidir.

MÖ	1253	13. yüzyılın ilk yarısının 2. çeyreği	MS	1071	11. yüzyılın 2. yarısının 3. çeyreği
	745	8. yy.ın ikinci yarısının 3. çeyreği		1789	18. yüzyılın ikinci yarısının 4. çeyreği
	1296	13. Yüzyılın 1. Yarısının 1. çeyreği		622	7. yüzyılın 1. Yarısının 1. çeyreği
	135	2. yüzyılın 2. yarısının 3. çeyreği		2014	21. yüzyılın ilk yarısının 1. çeyreği

Çağ

- ❖ Geçmişin dönemlendirilmesinde izlenen yollardan biri de tarihin çağlara ayrılmasıdır.
- ❖ Yazı sayesinde tarihin kaydını tutmaya başlayan insanoğlu **yazının keşfini bir dönüm noktası** olarak kabul etmiştir. Yazının keşfi Tarihin başlangıcı sayılmış, bunun sonucunda **yazıdan önceki zamanlar "tarih öncesi", sonraki zamanlar ise "tarihî dönemler"** (tarih çağları) olarak adlandırılmıştır. Böylece tarihî olayların daha rahat incelenmesi, araştırılması ve öğrenilmesi için tarihçiler tarihi belirli dönemlere (çağlara) ayırmıştır.
- ❖ Tarihin çağlara ayrılmasında toplumlar kendi tarihlerindeki önemli olayları esas almışlardır. Bu nedendir tarihçiler arasında çağların başlangıç ve bitiş tarihleri arasında tam bir fikir birliği yoktur.
- ❖ **Örneğin:** Yeni Çağ'ın başlangıcını, bazı tarihçiler İstanbul Fethini alırken bazı tarihçiler ise matbaanın icadını kabul ederler. Yine aynı şekilde bazı tarihçiler ilk çağın sona erişini Kavimler Göçü kabul ederken bazıları ise Batı Roma İmparatorluğunun yıkılışını kabul eder.
- ❖ Batı dünyası, özellikle Avrupa tarihi merkezli bir dönemlendirme meydana getirmiştir.
- ❖ **Avrupa Tarihi Merkezli Dönemlendirme;** Başta Cellarius (Seleriys) (1634-1707) olmak üzere bu sistemi kullanan Avrupalı tarihçiler, tarihi dönemlendirirken dünyanın diğer bölgelerini dışarıda bırakarak sadece Avrupa tarihiyle ilgili olayları tercih etmişlerdir.
- ❖ **Bu nedendir ki** günümüzde bu dönemlendirmelerin doğruluğu tartışılmaktadır.
- ❖ Tarihin bu şekilde dönemlendirilmesi hem göreceli hem de Avrupa tarihi merkezlidir ve Türk tarihiyle de örtüşmemektedir

II. ÜNİTE İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

A. İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

Yazının İcadından Önce İnsan

- ⇒ Yazının icadından önceki dönemlere **tarih öncesi dönemler** denir.
- ⇒ Tarih öncesi dönemler isimlendirilirken o dönemde kullanılan **araç-gereç ve madenler** baz alınmıştır.
- ⇒ Tarih öncesi devirler; **taş ve maden** olmak üzere ikiye ayrılır.
- ⇒ Bu şekilde dönemlere ayırmamızda yaşam şekli ve üretim biçiminin de etkisi vardır.
- ⇒ Tarih öncesi devirler her bölgede (her yerleşim yerinde) aynı tarihlerde yaşanmamıştır.
- ⇒ Tarih öncesi devirler her yerde sırasıyla yaşanmamıştır. **Örneğin**, Anadolu'da Maden Devri'ne geçildiği sırada dünyanın başka yerlerinde insanlar hala Taş Devirlerini yaşamaya devam etmişlerdir. Bu nedenle vereceğimiz tablodaki bilgiler Anadolu için geçerlidir:

Taş Devri	
Eski Taş Çağı (Paleolitik)	MÖ 2,5 milyon- MÖ 16 bin
Orta Taş Çağı (Mezolitik)	MÖ 16 bin- MÖ 9 bin
Yeni Taş Çağı (Neolitik)	MÖ 8500-MÖ 5800

Maden Devri	
Bakır Çağı (Kalkolitik)	MÖ 5800- MÖ 3400
Tunç Çağı	MÖ 3400- MÖ 1200
Demir Çağı	MÖ 13. Yüzyıl- MÖ 3300

- ⇒ İnsanlık tarihinin en uzun devresini oluşturan **Tarih Öncesi Dönem'de insanlar tabiata bağlı** bir hayat sürdürdüler.
- ⇒ Henüz hayvanları avlayacak **silahları olmadığı için** yabani meyveler, otlar ve bitki kökleriyle beslendiler.
- ⇒ Yiyecek bulmak için bütün gün dolaşan insanlar gece olunca mağaralar, kuytu yerler ve ağaç kovukları gibi doğal barınaklara çekildiler.
- ⇒ Tarih Öncesi Dönem'de **ateşin kontrol altına alınması** önemli bir dönüm noktası oldu. Ateş öncelikle ısınmak, karanlığı aydınlatmak ve vahşi hayvanları korkutmak için kullanıldı.
- ⇒ Bu dönemde yaşam şartlarındaki iyileşmeye bağlı olarak insanın bilgi ve becerileri gelişti. Yontularak sivriltilen taşlar uzun sopaların ucuna takılarak daha kullanışlı hâle getirildi.

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

- ⇒ Taşlar keskinleştirilerek bıçak ve balta gibi kullanıldı. Hayvan kemiklerinden ve boynuzlarından zıpkın, mızrak uçları, iğne ve hançerler yapıldı.
- ⇒ İnsanların günlük hayatlarında gördükleri veya yaşadıkları olayları mağara duvarına çizmeleri sanatın keşfedilmesini sağladı.

UYARI: Genel olarak iletişim amaçlı çizdikleri düşünülen bu çizimler, tarihin ilk sanat eserleri olarak kabul edilmektedir.

- ⇒ Bu çizimler sayesinde Tarih Öncesi Döneme ait insan topluluklarının hayat tarzları ve karşılaştıkları olaylara ilişkin bilgilerin günümüze kadar ulaşması kolaylaşmıştır.
- ⇒ Bu mağaralara örnek olarak;
 - ✓ İspanya'daki Altamira,
 - ✓ Fransa'daki Lascaux,
 - ✓ İstanbul'da Yarımburgaz
 - ✓ Antalya'da Karain Mağarası verilebilir.

Avcılık-Toplayıcılıktan Üreticiliğe

- Zamanla bilgi birimi artan ve alet yapmayı öğrenen insanlık, **buzulların çekilmesi ve havaların ısınmaya başlaması** ile mağaralardan çıkmaya ve açık alanlara yerleşmeye başlamışlardır.
- Açık alanlarda basit kulübeler yapmış ve bu kulübelerin **güvenliği için gerekli tedbirler** almışlardır.
- Hayat tarzına bağlı olarak beslenme biçimi gelişen insanoğlu, **besin kaynakları bulabilmek için yer** değiştirmek zorunda kaldı.
- Bu yaşam biçimi uzun süre devam etmiş ve zamanla **etin yanında çeşitli yabani meyveler ve bitkiler de insanın yiyecek türleri arasına girmiştir.**
- İnsanoğlu, **kendiliğinden yetişen yabani buğday, arpa, çavdar gibi tahılları** toplayarak kullandı.
- İnsanlar zamanla bu yabani **tahılları ıslah ederek** kendi kontrolünde düzenli bir tarımsal faaliyete başladı.
- Tarıma geçen insanoğlu keçi, koyun, sığır, domuz, at ve köpek gibi **hayvanlar evcilleştirerek** günümüzdeki köy yaşamına benzer yaşam biçimleri oluşturulmuştur.
- Ancak konar-göçer yaşam tarzı, avcılık-toplayıcılık faaliyetleri ile sürdürülmeye devam etti.

Yaşam Biçiminin Değişmesinin Sonuçları:

- Çok uzun süren avcı-toplayıcı ve konar-göçer yaşam tarzı **artık tarım yapılan, hayvan evcilleştirilen ve köylerde yaşanan yeni bir sürece girdi.**
- **Tarımın** ve hayvancılığın keşfiyle birlikte insanlar avcı-toplayıcı göçebelikten **üretim dayalı yerleşik** hayata geçmeye başladılar.
- Böylece insanoğlunun yaşam biçimiyle birlikte üretim-tüketim alışkanlıklarında da devrim niteliğinde değişiklikler yaşandı. **Yerleşik yaşam ve**

tarımsal üretim sonucunda daha kolay beslenme yollarının öğrenilmesi, nüfus artışına yol açtı.

- İnsanoğlunun, verimi yüksek tahılları seçmesi, insanlık tarihinde **ilk defa tarımsal üretime dayanan bir ekonominin oluşumunu sağladı.**
- **Takas** denilen ürün değişimi yöntemini bu dönemde kullanan insanoğlu **tekerleği icat** ederek ağır yüklerin taşınmasını kolaylaştırdılar.

NOT: Takas ve tekerlek sayesinde ticaret gelişecek ve toplumlar arası kültürel etkileşim hızlanacaktır.

NOT: Tarımsal üretimin keşfedilmesi ve hayvanların evcilleştirilmeye başlanması insanların doğaya olan bağımlılıklarını azaltacaktır.

İlk Yerleşmeler

Yerleşik hayata ve medeniyete dair bilinen en eski izlere Anadolu topraklarında rastlanılır. Arkeolojik kazılarla elde edilen bilgilere göre ilk yerleşmeler Tarih Öncesi Döneme aittir.

Çayönü/Diyarbakır

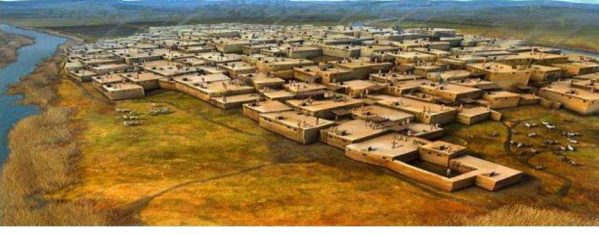

- ❖ Diyarbakır'ın Ergani ilçesi yakınlarında Çayönü'nde **Yakınoğlu'daki (Ön Asya'daki) köy yerleşmelerinin ilk örneği** görülmektedir.
- ❖ Yapılan kazılarda elde edilen buluntular (taştan tarım aletleri, buğday, nohut, bezelye, mercimek yanı sıra köpek, koyun, keçi, sığır, ceylan gibi hayvanlardan yararlandığını gösteren buluntular) buradaki insanların avcılıktan ve toplayıcılıktan tarım ve hayvancılığın geçiş yaptıklarını göstermektedir.
- ❖ 1964 yılında başlayan kazı çalışmaları sonucunda 10 bin yıl öncesine ait kalıntılara ulaşılmıştır. Kazılarda

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

ızgara planlı konutların olduğu, “Obsidyen”den yapılan aletlerin kullanıldığı ve çeşitli heykellerin yapıldığı görülmektedir.

Çatalhöyük/Konya

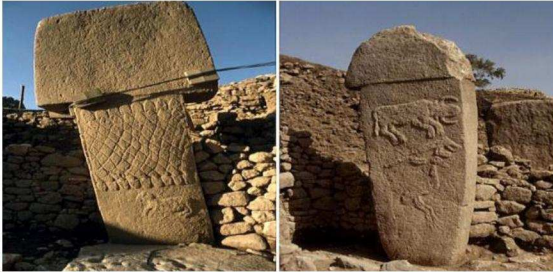

- Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında olup çok sayıda konut ortaya çıkarılmış **insanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesi olarak kabul edilmektedir.**
- Arkeolog J. Mellart (Melir) tarafından ortaya çıkarılan “kent” oldukça iyi korunmuş yapılar topluluğundan meydana gelmektedir.
- **Ezme ve öğütme taşlarının bulunması**, buradaki insanların kendi ekmek ihtiyaçlarını karşıladıklarını göstermektedir.
- Ayrıca köpek ve sığır gibi hayvanlar evcilleştirilmiştir. Çatalhöyük, günümüzde **“UNESCO Dünya Mirası”** listesinde olan önemli bir yerdir.
- Çatalhöyük yerleşimindeki evler **“megaron”** adı verilen tarzda yapılmıştır.

Megaron Tipi Ev: Megaron kısa tarafında giriş bölümü olan dikdörtgen ya da kare şeklinde bir tabana oturmuş iç mekân ile, bir ön dehlize sahip, iç mekanla bu dehlizi ayıran bir kapının yer aldığı, içinde bir ocak bulunan tavanı ahşap bir çatıyla örtülü yapı türüdür. Megaronun sütunlu girişinin önünde, çeşitli odaların ve büroların açıldığı bir avlu bulunmaktadır.

Höyük: Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılıp yok olmuş yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesi nedeniyle oluşmuş, çoğu kez içinde tarihsel kalıntıların gömülü bulunduğu yayvan toprak tepe.

Tarihi Yeniden Yazdıran Keşif: Göbeklitepe/Şanlıurfa

- Günümüze kadar keşfedilen en erken tarihli dini mimarinin içerisinde yer alan bölgede taş aletler, heykeller ve bitki kalıntıları bulunmuştur.
- **2018 Yılında UNESCO Dünya Mirası listesine alınan Göbeklitepe** insanoğlunun, tarım ve yerleşik

hayattan sonra tapınaklar yaptığını kanıtlayan önemli bir bölgedir.

- **Araştırmalar herhangi bir konut özelliği taşımayan Göbeklitepe buluntularının dini amaçla yapıldığını göstermektedir.**
- Günümüzde yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait olan buradaki dini yapılar **“T” biçimli dikili taş** ile onu çevreleyen taşlar ve duvarlardan oluşmaktadır.
- **Göbeklitepe tarihin bilinen en eski ibadet alanı olma özelliği taşımaktadır.**
- Dünyanın bilinen en eski ve en büyük tapınak yerleşkesi olan Göbeklitepe Tasrih Öncesi Dönem ve yerleşik hayata geçişle ilgili pek çok bilgiyi alt üst etti. Yakın zamana kadar **Çayönü ve Çatalhöyük’ün** en eski yerleşmeler oldukları kabul edilir iken **Göbeklitepe’nin keşfi ile uygarlıklar ve dinler tarihinin yeniden yazılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.**

NOT: Tarihte ilk tapınak yapısının **Malta’da MÖ. 3600** yılına ait olduğu biliniyordu. Göbeklitepe’deki yapılan kazılar bu bilgiyi değiştirmiştir. Bu durum bize gösteriyor ki **tarihte bilgiler yeni araştırmalar yapıldıkça değişebilirler.**

B. TARİH ÖNCESİNDE SÖZLÜ KÜLTÜR

- Yazının icadından önceki dönemlerde toplumu etkileyen **doğal afet, savaş, göç gibi** önemli olaylar nesilden nesile aktarılmıştır. Böylece menkıbeler, efsaneler, destanlar gibi sözlü edebiyat ürünleri ortaya çıkmıştır.

Menkıbe: Tarihe geçmiş yiğit kimselerin veya din büyüklerinin yaşantılarını olağanüstü ve yüce yanlarını vurgulayarak anlatan; dilden dile yayılan öykülerdir.

Mitos: Tarih öncesi dönemleriyle ilgili Tanrı, tanrıça, yarı Tanrı ve kahramanların yaşamlarını, serüvenlerini anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini, dolaylı bir biçimde yansıtan efsane.

- Sözlü kültür örneklerine yazının icadından sonra da rastlanmaktadır. Özellikle **göçebe topluluklarda** sözlü kültüre ait eserler daha sık görülür.
- Tarihimizde **Halk Edebiyatı** adı altında zengin bir sözlü kültür birikimimiz vardır. Zaman içerisinde dilden dile aktarılan atasözleri, hikayeler, masallar, maniler ve türküler kültürel mirasımız durumundadır.
- Son yıllarda sözlü kültür ürünlerinin kayda geçirilmesi çalışmalarına hız verilmiş, bu ürünler ulusal kültürün temeli olarak kabul edilmiştir. **UNESCO** gibi uluslararası kültür kuruluşları da sözlü kültür ürünlerini kültürel miras olarak adlandırmış, **bu ürünlerin korunması gereken insanlık değerleri olarak görmüştür.**
- Sözlü geleneğin bir ürünü olan bu anlatılar, aslında insanlığın yazılı olmayan tarihini oluşturmaktadır.

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

- Efsaneler, mitler ve destanlar gibi halk anlatıları; zamanla hem başka kültürlerden etkilenmiş hem de diğer kültürlerin sözlü ürünlerini etkilemiştir.
- Bu nedenle anlatıların ortaya çıkışı belirli bir bölgeye sınırlı olmayıp sözlü geleneklerin karışımından meydana gelmiş bir bütündür.
- Örneğin, Romalıların Türeyiş Efsanesindeki dişi kurt ile Türklerdeki Türeyiş, Göç, Ergenekon destanlarındaki kurt motifi birbirine benzemektedir.
- Yine eski toplumların sözlü anlatımlarındaki tufan ve yaratılış hikayeleri benzerlik göstermektedir.

C. YAZININ İCADI VE ÖNEMİ

İcadi:

- ❖ İlk Çağ'da Mezopotamya'daki dini inanışlara göre her şey tanrının malı sayılırdı. İnsanlar tanrıları için çalışırlardı ve ürettikleri ürünleri mabetlerde birleştirirdi.
- ❖ Herkes ürettiği ürünü tanrının evine mabetlere teslim etmek zorundaydı.
- ❖ Yazı ilk defa **MÖ 3200'lerden** itibaren Mezopotamya uygarlıklarından biri olan **Sümerler** tarafından kullanıldı.
- ❖ **Sümerlerin Ziggurat** denen tapınaklarında görevli olan rahipler halkın teslim ettiği ürünleri tabletlere kayıt amacıyla resmederlerdi.
- ❖ Böylece Sümerler tapınak ekonomisinin zorunluluğuyla **sembol (piktograf)** yazısını icat etti.
- ❖ Sümerler **çivi yazısı** adıyla bilinen bu yazıyı **üçgen uçlu bir kalem** kullanarak yumuşak kil tabletler üzerine yazdılar. Ardından tabletleri fırınlarda pişirerek sağlamlaştırdılar.
- ❖ Sümerlerin toprak hamurdan yapılan kil tabletleri üzerinde zirai ürünleri temsil eden tahıl, koyun vb. listelerin muhasebe kayıtları yazılıdır.

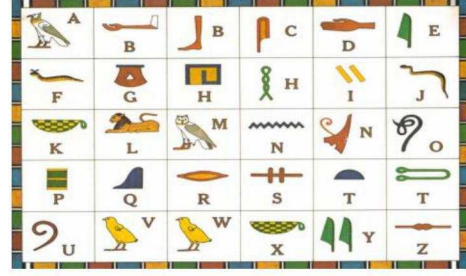

Çivi Yazısı

Yayılmaya ve Gelişimi:

- ❖ Sümer çivi yazısı geniş bir yayılma alanı bularak **Mısır, Anadolu, Suriye, İran ve Akdeniz havzasındaki pek çok kavim tarafından öğrenildi.**
- ❖ Çivi yazısı Asurlu tüccarlar aracılığı ile Anadolu'ya taşındı (MÖ 2000).

- ❖ Mezopotamyalılar ile yaptıkları ticaret sırasında yazıyı öğrenen **Mısırlılar hiyeroglif** adıyla bilinen, kendilerine özgü resim yazısını kullandılar.

Hiyeroglif Yazısı

- ❖ Yazılarını da Nil Nehri kıyısında yetişen **papirüs** bitkisinin yapraklarından ürettikleri kâğıtlar üzerine yazdılar.
- ❖ Mısır yazısı 24 sessiz harften oluşan **Fenike Alfabetinin** gelişmesine model olmuştur.

Fenike alfabeti sonraki yıllarda Anadolu'ya geçerek **İyon Alfabeti**, ardından **Yunan Alfabeti** ve son olarak da **İtalya'ya ulaşarak Roma (Latin) Alfabeti** adını almıştır. **Bu durum günümüz uygarlık eserlerinin tek bir toplumun değil, pek çok toplumun katkısıyla gerçekleştiğinin kanıtıdır.**

- ❖ Mısır yazısı daha sonradan da **Sami ve Latin** alfabetinin gelişmesini de sağlamıştır.
- ❖ İlk kez **Bergama'da** hayvan derisinden üretilen **parşömenler** birleştirilerek kitap haline getirildi.
- ❖ Çin Medeniyeti tarafından ise parşömeden daha ucuza mal olan tekstilden yapılan **kâğıt** üretildi.
- ❖ Kâğıt üretimi daha sonradan VII. ve IX. yüzyıllarda **İslam medeniyeti sayesinde yaygınlaştı.**

Önemi:

- ❖ Tarihi devirlerin başlangıcı olarak kabul edilen yazının sayesinde insanoğlu birikimlerini, nesilden nesile sağlıklı bir şekilde aktararak günümüze kadar ulaştırdı.
- ❖ Zamanla yönetim alanında da kullanılmaya başlanan yazı daha sonralarında ise antlaşmalar, yazışmalar, yasalar, yıllıklar, savaş hikayeleri biçiminde gelişme gösterdi.
- ❖ Her toplum, yazıyı devraldığı toplumun dilinden ve kültüründen etkilenmiştir. Böylece **kültürler arası yazı geçişiyle birlikte dil etkileşimi de görüldü.**
- ❖ Yöneticiler başka devletlerin yöneticilerine yazdıkları mektuplar aracılığıyla **dış ilişkilerini** geliştirdiler. Ateşkes, barış ve ittifak antlaşmaları yaparak siyasi ve ekonomik kazanımlar elde ettiler.
- ❖ Yöneticiler yanlarında bulundurdıkları kâtiplere günlük yaşamlarını, avlarını, savaş ve barış zamanlarında yaptıklarını anlatan metinler yazdırdılar.
- ❖ Üzerinde kendi sözlerinin yer aldığı anıtlar diktirdiler. Böylece egemenliklerini güçlendirmeye ve kalıcı hâle getirmeye çalıştılar.